

Sipos Erzsébet

Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó termését, a *Székely Útkereső* egy évtizedet bemutató köteteit lapozgatni nem lehet betűre éhes kíváncsiság, a felfedezés vágya, a rátalálás öröme és némi megilletődöttség nélkül. Mert nem vitás: tíz év szellemi értékét összeterelni és az olvasó asztalára tenni komoly kihívás, elismerésre méltó teljesítmény a mai szűkölködő világban az anyagi megszorítások közepette. Aki erre vállalkozik, missziót teljesít.

Megkíséreltem elképzelni, mit érezhet most az együttgondolkodó szerkesztőgárda, a tehetséggel megáldott belső és külső munkatársak, mindenekelőtt pedig az író és költő Beke Sándor, aki főszerkesztőként, kiadóként egy lelkes csapat élén vállalkozott a bátor feladatra.

Talán valamennyien azt érezhetik, amit a barlangász egy-egy tüneményes szépségű cseppkő láttán, vagy a gyöngyhalász, ha felfedi előtte kincsét a

tengeri kagyló... Netán a hegymászó, amikor parányi ember létére lába alatt tudja a magas csúcsot... A magam részéről mégis a búzavető szorgalmával, az ősi rög iránti hűségével azonosítanám a munkájukat. A búzavetőével, aki a tarisznyájából szórja a magot, szíve irányából lendítve a karját az anyaföld felé. Az aratóéval, aki kaszával vág rendet a búzatengerben, miközben megszülnék karján az izmok, de el nem ernyednek naphosszat. A marokszedőével, aki lépről lépésre kétrét görnyedve öleli magához és köti kérébe a kasza nyomán tarlóra hanyatló búzaszálakat. A kalászszedőével, aki aratás után bebóklássza a tarlót, lehajol minden ottmaradt kalászért, tenyere kosarába gyűjti, és végül bugába köti, hogy kárba ne vesszen.

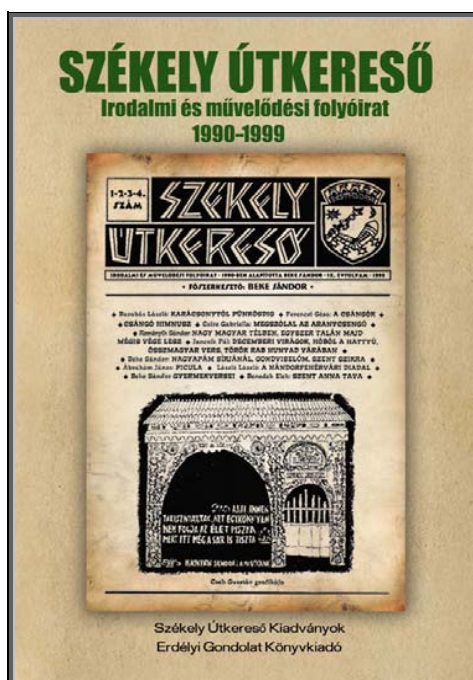
Szerintem ezt teszi a *Székely Útkereső* is, amikor menti a megmaradást tápláló kenyérnek valót, az életízű gondolatot.

SZÉKELY ÚTKERESŐ

Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990—1999

I—X. évfolyam. Reprint kiadás

Az irodalmi és művelődési folyóirat, a sokak által megismert „gyermek” imár kinőtt a bölcsőből, de tíz évfolyamának kollektívja, a *Székely Útkereső. Irodalmi és művelődési folyóirat. 1990–1999.* című reprint kiadás (I—X. évfolyam, 1–53. szám. Sajtó alá rendezte: Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) ezúttal ünnepi köntösben került az olvasó kezébe. Főszerkesztője, Beke Sándor és író-szerkesztő kollégái valamennyien tapasztalt és értő művelői az újságírásnak, avatott tollú művészei a szónak. A 380 oldalt magába foglaló kollektív — tükör. Tudatosan törekszik az értékmentésre, és gazdag tematikájával, irodalmunk kiválóságainak nevével fémjelzett írásokkal — prózával és verssel —, történelmünk nagyjainak megidézésével a legigényesebb olvasók érdeklődésére is számot tarthat.

A *Székely Útkereső* kollektív múltba tekintő, a jelennel szembenéző, jövőt fűrésző írásokat tartalmaz, erőssége a szókimondás, tisztánlátás, az egyenesség.

„Vigyázzatok ma jól, mikor beszéltek, / És áhítattal ejtsétek a szót, / A nyelv ma néktek végső menedéktek; (...) Úgy beszéljen ma ki-ki magyarul / Mintha imádkozna.” Nem véletlenül indítja a *Székely Útkereső* tíz évfolyamának gyűjte-

ményét Reményik Sándor *Az íge* című költeményével Beke Sándor főszerkesztő, majd *Beköszöntő helyett* című cikkében így fogalmaz: „Tudjuk, hogy a lapszerkesztés egy végeérhetetlen harc. Harc a minőségért, harc az üres, fehér papírokkal, melyben van, amikor a szerkesztő nem mindig kerül ki győztesen. De hisszük, hogy győzni fogunk! S ha ez valóban így történik, tudni fogjuk, hogy nem egyedül: munkatársainkkal és támogatóinkkal, hűséges olvasóinkkal közösen győztünk. Mindannyiunkkal, akik tisztában vagyunk azzal, hogy ekképp szellemiségünk épülete csak nőni tud, nem másoknak, hanem szülőföldünknek, magunknak, és nem máshol, hanem Székelyföldön, itt, ahol őseink megtanítottak már arra, hogy történelmünket, hagyományainkat, irodalmunkat és emberi méltóságunkat kell megőriznünk. És nem akárhogyan: illő alázattal és tisztelettel.”

Erre mintegy válaszként, a fentiek megerősítését szolgálják Kovács Sándor főesperesnek, a sokáig méltatlanul mellőzött és üldözött Egyház egyik képviselőjének *A leírt szó súlya* című üdvözlő írásában megjelent sorai: „A leírt szó mindenkié kell, hogy legyen, mindenkihez kell, hogy szóljon. A társadalom minden rétege vigaszt, örömet és nyugalmat kell találjon benne. Ez az igazi célja és hivatása a betűnek, a leírt szónak.”

Nos, itt álljunk meg egy gondolat erejéig. Mert, hogy mi az igazi hivatása a betűnek, a leírt szónak, tudták azok is, akik '89 előtt szegődtek az újságírás szolgálatába, és a többség nem szolgálkéségből, hanem elhivatottságból. És az évek során beleszerelmesedtek az újságírásba, és a mindegyre szigorodó körülmények dacára sem fordítottak hátat neki. Egyike volt ezeknek Deme János is, az egykori temesvári *Szabad Szó*, majd az *Előre* munkatársa, aki valósággal megszállottja volt a munkának és „gúzsba kötve” is megőrizte emberi tartását. Talán érthető, hogy nem tudom meghatottság nélkül olvasni a *Székely Útkereső* kollekciónak *Kétarcú esztendő* című írását, mely a '89-es decemberi események első helyszínére, a temesvári református templomhoz vezet. A sokak (főleg román nemzetiségűek) által Tökés-háznak nevezett épületnél csoportosulók között ott volt Deme János is, és bár nem tudta (honnan is tudhatta volna), de reménykedett, hogy a láthatatlan gyűjtőzsinór működésbe lép. Megtörtént. Itt kezdődött a földindulás, és beleremegett az egész ország. Ezért születhetett újra a sajtó, ámde sok krónikása — köztük Deme János — ezt már nem érthette meg. Őt idézik a *Székely Útkereső* reprint kiadásában megjelent sorok: „Emlékezetes, kétarcú esztendő. Két pólusos, mely eleinte tespedt kilátástalansággal emésztett, majd viharos sodrással, fergeteges váltakozásokkal zárult, véres napokkal köszönt le.

A zszurnalisztikai tétlenség időszakára szakadt rám tavaly tavasszal, nyugdíjba vonulásom után. Csalódottan, keserű szájjal tettem le a tollat, mert jó harminchat esztendőss sajtós pályafutásomból még fél évtizednyi olyan periódust sem tudtam megélni, mikor ezt a szép mesterséget becsülettel lehetett volna végezni. Hiába, a hazugságyártás hínárjába süllyedt Romániában a »világhírű tudósasszony« által olyannyira nyomon követett újságírásban csak a diktátor házaspár vég nélküli dicsőítésére, a fel-fújtt eredmények, valótlán vívmányok tükrözésére, megalázott népünk »boldog, megszépült életének« görcsös bizonygatására jutott hely.

Temesvár: 1989. december.

Kétarcú esztendő, melynek végén feltámadott a tenger...”

Túlzás nélkül állítható, hogy ez volt a kezdet.

A *Székely Útkereső* folyóirat, mely 1990 áprilisában jelent meg, fennállása 10. évfordulóját ünnepelve emelt fővel búcsúzott. Ugyanis új terveket, új célokat fektetett az általa ácsolt bölcsőbe Beke Sándor főszerkesztő.

„... el kell mondanunk olvasóinknak, hogy nemcsak ünnepelünk, hanem búcsúzunk is. Ünnepelünk, de búcsúzunk... Mégis kettős ünnep számunkra ez: ünnepelünk — felemelt fejjel és búcsúzunk — felemelt fejjel. Nem az anyagi háttérre, nem nyomdai és terjesztési nehézségekre, nem a szerkesztők áldozatkész munkájának nehézségeire hivatkozva, hanem arra, hogy olvasóinkat ezentúl nagyobb terjedelmű kiadványokkal és könyvekkel akarjuk megörvendeztetni. Ezért indítottuk útjára a folyóirat jogutódját, a Székely Útkereső Kiadványok című sorozatot. (...) Az Erdélyi Gondolat Könyvkiadó pedig a Székely Útkeresővel párhuzamosan nőtte ki magát Székelyföld egyik szellemi műhelyévé, nyitott kaput — történelmi, néprajzi, irodalmi, művelődéstörténeti, nyelvművelési, szociológiai és gyermekirodalmi kiadványaival tarsolyában — az egyetemes igényű magyar olvasó előtt.”

Így vallott *Ünnep és búcsú, avagy egyik kezünkben zászló, a másikban penna* című írásában Beke Sándor főszerkesztő.

Beke Sándor:

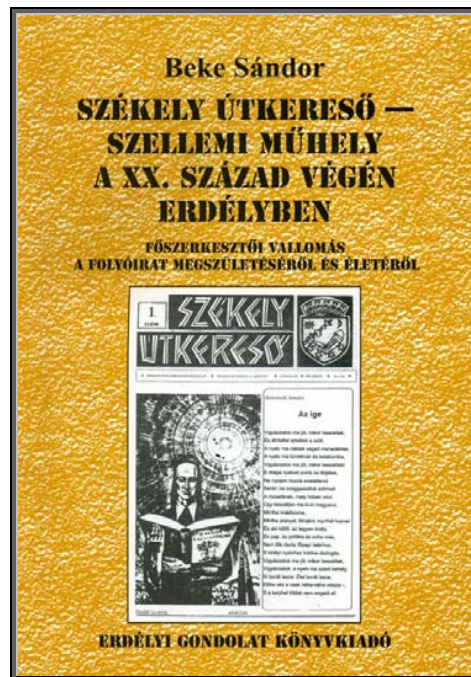
SZÉKELY ÚTKERESŐ — SZELLEMI MŰHELY A XX. SZÁZAD VÉGÉN ERDÉLYBEN

Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről

A főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről (*Székely Útkereső — szellemi műhely a XX. század végén Erdélyben*. Főszerkesztői vallomás a folyóirat megszületéséről és életéről. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2007) egyben része Beke Sándor életrajzának is. Benne visszapergeti az időt, megidézi a szülővárost, Brassót, majd felvilantja a kolozsvári „pásztortüzeket”, végül pedig fészket rak az „ideiglenes” álmásnak indult, ám az álmait valóra váltó Székelyudvarhelyen.

Részlet a főszerkesztő visszaemlékezéseiből: „A Székely Útkereső akkor jött létre, amikor az 1989-es eseményeket követő napokban egyik napról a másikra decentralizálódott a sajtó és könyvkiadás, amikor az erdélyi magyar írástudók »elmozdították« opusaikat a monopolhelyzetben tetszelgő nagy szellemi és kulturális központokból az addig provincializmussal vádolt, de »feltámadt« és megelevenedett peremvidékek és végvárok újonnan született »szellemi aranybányái« felé.”

Az induló lap első lépéseit felidézve, munkatársait név szerint megemlítve, a főszerkesztő sajtótörténelmet ír, és tisztelettel adózik a kezdőknek. Szép gesztus.

„Amikor az első szám tiszteletpéldányait egy székelyudvarhelyi rendezvényen átnyújtottam a résztvevőknek, hárman kerestek meg. Azt kérdezték: írhatnak-e ebbe a folyóiratba? Egyed Ákos, Nagy Olga és Benkő András volt a három jeles tudós, akik ezután állandó munkatársai lettek a Székely Útkeresőnek. (...) Az első szám megjelenése után írásaival kereste fel a szerkesztőséget és állandó munkatársul szegődött Penckófer János Kárpátaljáról, Lendvay Éva, Szenyei Sándor Brassóból, Bakay Kornél, Balázs Géza, Gyárfás Endre, Nagy Gáspár, Páll Szilárd Budapestről, Barabás István, Cseke Gábor, Éltés Enikő Bukarestből, Nagy Irén Csíkszentdomokosról, Forró Miklós, Kardalus János, Kelemen Katalin, Szócs János Csíkszeredából, Cseh Károly a magyarországi Halmajról, Liszka József a szlovákiai Kőbölkútról, Tankó Gyula Gyimesközéplokról, Ábrahám János, Balogh Edgár, Cseke Péter, Csomortáni Magdolna, Ferenczi István, Fodor Sándor, Gábor Dénes, Imreh István, Jancsik Pál, Marton Lili, Murádin László, Tőkés István Kolozsvárról, Papp Attila Margittáról, Barabás László, Gergely Róza, Tóth István Marosvásárhelyről, Hajdú Gábor és Horpácsi Sándor Miskolcra, Dánielisz Endre Nagyszalontáról, Fábián Imre, Gittai István, Jakobovits Miklós, Pataki István, Szűcs László Nagyváradról, Mészely József, Veress Dániel és Zsigmond Győző Sepsiszentgyörgyről, Gálfalvi Sándor, Fekete János és Fülöp Lajos Székelykeresztúrról, Bálint László és Balácsi Dénes Székelyszentlélekről, Ferenczi Géza, Hubbes Éva, Lőrincz György, Lőrincz József, P. Buzogány Árpád, Szabó Barna, Vofkori

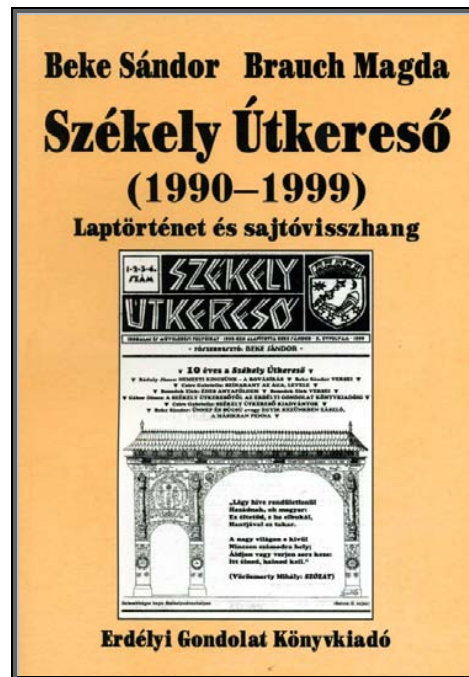
György és Vofkori László Székelyudvarhelyről, Deme János Temesvárról, László László Zilahról, Csihák György Zürichből. És a szerkesztők (Balácsi Dénes, Csire Gabriella, Csomortáni Magdolna, Deák Zoltán, Gyöngyössy János, Kelemen Katalin, Kozma Mária, Lőrincz József, Pálhegyi Pál, Páll Szilárd, Ráduly János, Róth András Lajos), akik bíztak abban, hogy a művelődési lap erkölcsi tisztasággal vézeli át a nehézségeket, és ez lett számukra az egyetlen mérce. E célkitűzések jegyében álltuk a sarat és hajtottunk fejet minden megjelent lapszámunkkal népünk előtt. Meggyőződésem, hogy akkor tettük ezt, »itt és most«, a jelen politikai és gazdasági helyzetben, amikor a szellemi útkeresés az erdélyi magyarság föleszmélésével, új művelődési törekvéseivel találkozott.”

Beke Sándor — Brauch Magda:
SZÉKELY ÚTKERESŐ (1990—1999)
Laptörténet és sajtóvisszhang

A *Beke Sándor — Brauch Magda: Székely Útkereső. Laptörténet és sajtóvisszhang* (Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) című kötet *az igényes megszólalás, az őszinte vallomások kötete*. Ezt a dőlt betűs, egyetlen rövid mondatot írtam ceruzával a fehéren hagyott utolsó lapra a közel 400 oldalas kiadvány elolvasása után. Tanítóképzős koromból hoztam magammal azt a szokást, hogy dióhéjban megfogalmazzam, lejegyezzem véleményemet egy-egy elolvasott könyvről, és ma sem találok gyermetegnek, haszontalannak, mert a régi, úgymond kötelező házi olvasmányok ilyen formában történő „jellemezésének” igenis megvolt a maga szerepe, üzenete. Amolyan „könyvjelzőként” szolgált, keretbe foglalta a mű mondanivalóját, és nem utolsósorban életközelpbe hozta a szerzőjét.

A *Székely Útkereső* folyóirat tíz esztendő alatt megtett útját és a sajtóvisszhangját taglaló kötetben őszinte írásokat talál az olvasó Beke Sándor főszerkesztő és Brauch Magda tollából, melyhez Barabás István írt bevezető tanulmányt.

„A Székely Útkereső színrelépésének jelentőségét csak abban az esetben tudjuk méltányolni és sikerét indokolni, ha tartalmát a korabeli romániai valóság függvényében vizsgáljuk. Hogy ezzel mit akarok mondani, jobban megértik azok az olvasók, akik átérték a diktatúra utolsó éveinek féktelen románosítási politikáját, könyörtelen cenzúráját. (...) Ha ilyen szempontból vizsgáljuk a szerkesztői koncepciót, túlzás nélkül állapíthatjuk meg, hogy az első lapszámok valósággal sokkolták az olvasók táborát, a szó pozitív értelmében” — írja Barabás Sándor, majd így fejezi be tanulmányát: „... nyugodt szívvel mondhatjuk: e fórum az egyetlen magyar művelődéstörténet részévé vált, megtalálta tehát azt az utat, amelyet tíz éven át nemzete iránti felelősségtudattal keresett.”

Az itt és most azonban nem jelentett aranykalitkát, önelégültséget, a szellem szárnyalni kívánt... Új célkitűzéseiről így vall a lapvezető: „A folyóirat utolsó száma 1999-ben látott napvilágot. A Székely Útkereső »terjeszkedési« szándékát már idejében jelezte a szerkesztőség: első alkalommal, az 1991-ben alapított és ugyanebben az évben első kiadványát megjelentető Székely Útkereső Kiadványok című sorozat beindításával, melynek égisze alatt 1998 után több nagyobb lélegzetű kiadványt tett le az olvasó asztalára, majd az 1991-ben alapított és első-sorban a Székely Útkereső munkatársi gárdáját foglalkoztató Erdélyi Gondolat Könyvkiadó létrejöttével.” Majd így fejezi be írását: „Kívánjuk, hogy az általunk kitaposott »ösvény« országúttá szélesedjék minden olvasónk, szerkesztőnk, munkatársunk előtt, és vezessen el mindannyiunkat az erdélyi magyar szellemiség képviselőiként Európa kivilágított útjai felé.”

Lapismertetés, műelemzés, bel- és külföldi sajtóviasszhang alcímet viseli Brauch Magdának *A Székely Útkereső évtizede (1990–1999)* című átfogó tanulmánya, melyben figyelő szemmel pásztázza és értő alaposággal elemzi a folyóirat különböző évfolyamainak anyagát. A megjelent hosszabb tanulmányok, esszék, cikkek zöme történelmi témához kapcsolódik — írja —, és külön fejezetet szán a kisebbségi sors, a nyelvművelés, a néprajz- és folklórkutatás, a zene és képzőművészet, a vallásos tárgyú cikkek és költemények, a szociográfia és pedagógia témakörében megjelent írások, valamint interjúk elemzésének.

„A Székely Útkereső tíz évfolyamának a feltérképezése — természetesen — a teljesség igénye nélkül történt, és így akaratlanul is magában hordozza a szubjek-

tivitas veszélyét. Talán mégis sikerült felmutatni a rangos folyóirat életképességét, értékeit, rámutatni igényes sokoldalúságára. Bár mindenekelőtt — mint a folyóirat címe is jelzi — a székelységhez szólt, ezen túlmenően volt mondanivalója minden magyarul beszélő, anyanyelvét szerető olvasó számára” — summázza *Következtetések* címszó alatt elemző tanulmányát Brauch Magda.

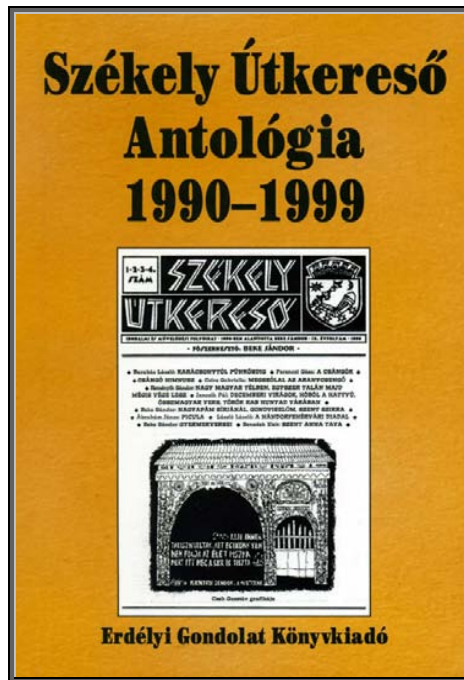
A továbbiakban a kötet a *Székely Útkereső* és a *Székely Útkereső Kiadványok* sajtóvisszhangjából ad ízelítőt. Számos hazai és külföldi lap figyelt fel a *Székely Útkeresőre*, üdvözölte születését, méltatta törekvéseit és követi továbbra is az útját. *A Hét*, a *Művelődés*, a *Bihari Napló*, a *Custos Kiadó*, a *Családi Tükör*, a *Romániai Magyar Szó*, a *Szabadság*, a *Népíjság*, az *Erdélyi Napló*, a *Háromszék*, a *Hargita Népe*, a *Korunk*, a *Nyugati Jelen*, a *Valóság*, a *Helikon*, a *Keresztény Szó*, a *Látó*, a magyarországi *Havi Magyar Fórum*, a *Honismeret*, a *Könyvvilág*, a kanadai *Encyclopaedia Hungarica*, a *Nyugati Magyarság* — csak néhány kiadvány neve a hosszú sorból. A szemelvényeket válogató és összeállító Beke Sándor egyaránt helyt ad a derűlátó, biztató soroknak csakúgy, mint a kritikus kicsengésű véleményeknek, bizonyára tudja, hogy ez is, az is útkereső céljait szolgálja. A sok szem többet lát alapon megfogalmazott lapvélemények tárgyilagos megítélése, a szervezés megannyi gondja, a lapkiadói tevékenység anyagi súlya, felelőssége mind ott van az úti-poggyászbán, és a jelek szerint az íróember, a szerkesztő, a könyvkiadó Beke Sándornak van hozzá ereje, hogy elbírja.

SZÉKELY ÚTKERESŐ ANTOLOGIA 1990—1999

Válogatás a Székely Útkereső 1990—1999-es évfolyamaiból

A folyóirat 1990–1999 között megjelent számait lapozta át, ott megjelent klasszikusok hagyatékából és kortárs szerzők műveiből válogatta, állította össze a *Székely Útkereső Antológia. 1990–1999*. (Válogatás a Székely Útkereső 1990–1999-es évfolyamaiból. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) című antológia anyagát Brauch Magda. Hozzá a bevezető tanulmányt is ő írta, és benne felkészítette az olvasót egy kellemes élmény befogadására, arra, hogy mit várhat e kötettől: himnuszok, versek, szép-próza, cikkek, tanulmányok, esszék... — ígérte.

Gazdagok vagyunk. Egy egész kincsesbánya a miénk, mely anyanyelvünk értékeit őrizgeti, abból építkezhetünk valamennyien. Ezt tette tíz esztendőn át a *Székely Útkereső* folyóirat is. A 2008-ban Brauch Magda szerkesztésében megjelent antológiában, minden fejezeten belül betűrendben következnek az elmúlt századok, és a hozzánk közelebb eső évtizedek maradandót alkotott klasszikusai, neves tollforgatói, Apáczai Csere Jánostól napjainkig.

Nemzeti létünk írott bizonyágai, népünk istenhitének tanúságai, mindennapi imádságai, a himnuszok nyitják az antológiát, és ez az elsőbbség — gondolom — annak is tulajdonítható, hogy évtizedeken át tiltott volt ez a műfaj. Nem láthatott nyomdafestéket, nem hangozhatott el ünnepeinken, legfeljebb újévköszöntés alkalmával családi vagy megbízható baráti körben, akkor is halkán, mert a falnak is füle volt... De minek ezt utólag bizonygatni, mindannyian átéltük, megszenvedtük himnuszaink számkivetettségét. És most, itt az élő bizonyág: a 18. századi néphimnusz, a *Boldogasszony anyánk*, a *Szent István királyhoz* című, az ősi *Székely himnusz*, a *Csík-somlyói Mária-siralom*, a *Székely himnusz* rövidebb és hosszabb változata, a *Csángó himnusz* — valamennyi a *Székely Útkereső* folyóirat oldalairól csokorba kötve, az antológiában köszön ránk.

Ha azt mondom: hiánypótló, keveset mondtam. Erőtlen kifejezés ez ilyen ajánlékra. Szívem szerint odakívánom minden szülő könyvespolcára, de főleg azokéra, akik magyarul sem tanították meg imádkozni gyermekeiket az évek során felemásá lett családban... De még most sem késő! Az antológia nagyrészt pótolná a mulasztást. Segítene ebben a számos itt közölt vers is, köztük a *Gondviselőm* című, mely közvetlen egyszerűséggel buggyan ki Beke Sándor költői tollából:

„Köszönöm Néked
 azt az egyszerű
 esti imát,
 amit eszembe juttattál,

köszönöm Néked,
Uram,
ezt a fennkölt ébrenlétet,
a meghitt beszélgetést
köztem és Közted,
köszönöm az utat,
melyen találkozhattam
Veled,
a fényt is köszönöm,
Istenem,
fohászom fölött
a csillag-aurát,
melyet Te adtál nekem
mindörökre...”

Vagy Babits Mihály *Karácsonyi ének* című költeménye, mely kézen fogva jár Benedek Eleknek a *Húsvéti ének* címet viselő szép, rímes soraival, emlékidéző, pici gyertyákat gyújtva a lelkünkben. Nagy Irén *Csángóasszony a búcsún* című verse a vigaszt kereső élő áhítat, a hit tiszta megélésének a megszólaltatója, és olvasás közben magunk is elhisszük, látni véljük, hogy könnyezik a Szűzanya.

Mélyről fakadnak ezek a szavak, fohásként a templomban bárki elmondhatná.

Az Antológia *Széppróza* címet viselő fejezete a szó valós értelmében „válogatott” olvasnivalót kínál. Tizenhat szerző műve — elbeszélések, regényrészletek, önéletrajzi jellegű vallomások — kap helyet a gyűjteményben, és legtöbbjük a történelem egy-egy szeletkáját, illetve megélt személyes eseményt dolgoz fel. A legrégebbi írások Kölcsey Ferenc munkáiból válogatott részletek, továbbá szemelvények Benedek Elek *Édes anyaföldem* című könyvéből, a nagy polihisztort, Brassai Sámuel *Egy öregúr baktat* című regényének részletében hozza közel az olvasóhoz Mikó Imre. A II. világháború témájával foglalkozó művek közül talán a legmegrázóbb Cseres Tibor *Vérboszú Bácskában* című regényének részlete — *Még egyszer Bezdánról* —, melyből kisebbségi sorsunk jajkiáltását halljuk: „Két óra körül kezdtek bennünket összeteregni, ránk irányított gépfegyverekkel, három óra tájban félreverték a harangokat, és akkor kezdték őket lelövöldözni. Édesapám is az elsők között lehetett. (...) Hogy mért, azt soha nem tudtuk meg, csak gondoljuk, hogy Tito partizánjai meg akartak szabadulni a magyar férfiaktól. (...) A papok, a plébános által készített összeírás 183 Bezdánban előkerült holttestet számolt össze. Ebben az összegzésben nincsenek benne a Zomborban elpusztultak. Némely makacs emlékezők szerint 1944 ősze 350 bezdáni áldozatot szedett.”

Valóságos történetet, édesanyja emlékeit osztja meg az olvasóval Forró Miklós *Kopjafa a messzi idegenben* című írása, mely nem mindennapi események tükrében láttatja egy, a II. világháború után határon túlra szakadt, majd ismét visszatért család életét. A fiú — egy mai fiatal — súlyos traumaként éli meg, hogy az édesapja sírját jelző kopjafának nyoma vész az idegen földön, mert az ott élőknek nem jelent semmit az anyaföldet idéző jelkép. E sorok láttán akaratlanul is felsejlik az olvasóban Márai Sándor jóslata, mely szerint a messzi földre szakadt magyarok fejfájára írt névről lemarad az ékezet...

Derűsebb hangvétellű Csire Gabriella *Megszólal az aranycsengő* című karcolata, mely a gyermekkor egy boldog karácsonyi emlékét villantja fel. Annyira valóságos, annyira mai ez a történet, hogy akár rólunk is írhatta volna ezt a szentesti pillanatképet.

Lendvai Éva *Kövek között* című önéletrajzi ihletésű írása a „felemáság” érzését ecseteli: „Kilencedik életévemben fejeződik be a második világhábrú, de csak homályos emlékeim vannak róla. (...) Esmélésem idejére már kitört a béke. A háború talajában fogamzik meg viszont egész életem, ebből a nyomasztó televényből növekszem. Megdőlt egy rendszer, másik váltja fel — az, amelyben serdülőből felnőtté válok majd, de amely már nem tud rám formálólag hatni. (...) Így nőök bele egy olyan világba, amely soha nem válik majd igazi otthonommá: zsidónak keresztény vagyok, kereszténynek zsidó; magyar, de román nyelven tanuló, a román szellemiség iránt egyenlő mértékben érdeklődő, szászokkal barátkozó, németül, angolul, franciául is tudó, igazából mindig mindeütt idegen.”

Ezzel az emberi sorsokat meghatározó, olykor megpecsételő életérzéssel a szerző nincs egyedül. Sokan mondhatnák manapság: „rólam is szólhatna ez a történet”.

CIKKEK, TANULMÁNYOK, ESSZÉK

Brauch Magda írja elemző tanulmányában: „Az Antológia harmadik része — természeténél fogva — a leggazdagabb. Áttekintését néhány alfejezet igyekszik megkönnyíteni.” *Időszerű kérdések, Megemlékezések, Történelmi múlt, Népköltészet, folklórkutatás, Nyelvészet, Zene- és képzőművészet, A Székely Útkereső tükrözése a korabeli sajtóban* — biztos útjelző mindegyik, és nem csak megkönnyíti az áttekintést, de alapos elemzéssel is szolgál. Az *Időszerű kérdések* körébe tartozó írások általában a *Székely Útkereső* első évfolyamaiban láttak nyomdafestéket (1990–1992), ám ez nem jelenti, hogy másfél évtizeddel később vesztettek volna időszerűségükből. Nem, mert a megmaradásnak, a nemzeti tudat ápolásának, szellemi értéink megőrzésének kérdésköre, az ezt szorgalmazó, értük csatázó szerzők a szavak erejével hatnak a köztudatra. Kardalus János *Mit jelent a székelyek útkeresése* című cikke, Róth András Lajos *Útkeresőben* című írása, Balogh Edgár, a jeles publicista *Erdélyi levél Párizsba* című cikke, Kós Károly Zágoni Istvánnal és Paál Árpáddal

együtt Trianon után két évvel írott *Kiáltó Szó* című röpirata — és még hosszan folytathatnánk a sort — megannyi történelem- és valóságismeretre épülő védőbeszéd, lelkesítő és meggyőző érv igaz ügyünk szolgálatában.

Az Antológia szerkesztői minden jelentősebb évfordulót számon tartanak, méltóképpen emlékeznek történelmünk, irodalmi és művészeti életünk nagyjaira, írásokat közölnek Benkő András, Csire Gabriella, Egyed Ákos, Csomortáni Magdolna, Fazakas István, Hubbes Éva, Imreh István, Keszeg Vilmos, Kozma Mária, Nagy Irén, Veress Dániel, Kelemen Katalin, Gergely Róza és mások tollából, életközelpbe hozva ily módon Mátyás királyt, Széchenyi Istvánt, Mikes Kelemen, Apáczai Csere Jánost, Kőrösi Csoma Sándort, Pázmány Pétert, Orbán Balázst, Makkai Sándort, Salamon Ernőt és másokat, akik maradandót alkottak, meghatározták a szülőhely, egy-egy tájegység, város arculatát.

A *Székely Útkereső* folyóirat az évek során kiemelt helyen foglalkozik a múltat idéző kérdésekkel, a nagylélegzetű történelmi tárgyú írások szerzőinek jelentős része történész, tudományos kutató, egyetemi tanár és más értelmiségi. Az Antológia jellemző részleteket közöl többek között Ferenczi István, Szócs János, Ferenczi Géza, Fekete János, Gálfalvi Sándor munkáiból, a sok megpróbáltatást megélt csángó magyarok életéről, az 1848–49-es forradalmat követő idők székely vértanúiról, Petőfi Sándor és Székelykeresztúr kapcsolatáról, de értékes információt hordoznak Fülöp Lajos és Vofkori György a vasútépítést meg az iparosságot felvillantó írásai is.

Tanulságos és élvezetes „történelemlétkönyvet” kap kézhez az olvasó a *Székely Útkereső*t, illetve annak Antológiáját lapozgatva, és ugyanakkor elégedettséget, sőt, némi nemzeti büszkeséget is érezhet, mert lám, vannak, akik számon tartják, akik kimondják, megírják, amit az eltelt évek alatt nagyon szerettek volna elfeledtetni velünk a történelemhamisítók.

A népköltészet és folklórkutatás témaköréből jelentős tanulmányokat közöl a gyűjtemény, ezek ösztönzést, bátorítást is sugallnak mindazok felé, akiknek van lehetőségük a gyűjtőmunkára, ami értékmentést jelent, ugyanakkor pedig „felfedező” munkát is, hisz mint azt Nagy Olga *Gyűjtsünk népi elbeszéléseket* című cikkében leszögezi, maga a népi kultúra is állandóan változik. A mai falusi lakosok már nem a tündérmesék világában élnek, hanem a hétköznapi valóságában.

Érdeemes mindezt nyomon követni, átmenteni az utókornak.

Az Antológiában viszonylag kevés a kifejezetten nyelvészeti tárgyú közlemény — állapítja meg elemzése során Brauch Magda, és kiemeli Dánielisz Endre irodalomtörténész *Ezeréves magyar szavak* című tanulmányát és Murádin László kolozsvári nyelvész *A Homoród mentén* című, földrajzi nevekkel foglalkozó írását.

A zene- és képzőművészet területéről értő, úgy is mondhatnánk, hogy „hivatásbeli” szerzők írnak az Antológiában: Benkő András, Domonkos János, Jakobovits Miklós, Lőrincz József és a kárpátaljai Penckófer János, aki a Beregszászban élő és alkotó Benkő György festőművésszel beszélget el.

A Székely Útkereső évfolyamainak erénye az is, hogy nem téveszti szem elől a Székelyföld határán kívül élő alkotókat sem, és keresi a hozzájuk vezető utat. Róth András Lajos *Útkeresőben* című írásának sorai ezt megerősíthetik: „Útkeresésünk azon szálaknak keresése, amelyek révén önerősítést kapunk, meggyőződünk saját igazunkról, anélkül, hogy ezáltal kisémmiznénk másokat, felismerjük hibáinkat, s ezek révén még jobban megismerjük önmagunkat. Ezen a téren akad feladatunk bőven, hiszen ezáltal szívósabbá válhatnak nagy nemzettestünkkel összekapcsoló kötelekeink.”

Beke Sándor, a lap- és könyvkiadó töretlen kitartásának köszönhetően új és újabb tervek vannak születőben. „A tíz évet (1990–1999) átfogó *Székely Útkereső Antológia* bizonyoság arra, hogy a folyóirat nemcsak a mának, hanem a holnapnak is dolgozott, (...) így az erdélyi magyar sajtó értékes szellemi műhelyként marad meg a köztudatban” — írja az Antológiát bevezető tanulmányában Brauch Magda.

BECSÜLD A NÉPET!

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat
gyermekirodalmi antológiája.

Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból

A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája (*Becsüld a népet!* A Székely Útkereső irodalmi és művelődési folyóirat gyermekirodalmi antológiája. Válogatás a folyóirat 1990–1999-es évfolyamaiból. Válogatta, összeállította és az előszót írta Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) olyan gyűjtemény, amelyet szerintem minden gyakorló pedagógus ezer örömmel adna tanítványai és azok szüleinek a kezébe, mert felér a legszebb, leghasznosabb olvasókönyvvel. Gyűjtemény, melynek tematikai sokszínűsége, nyelvi gazdagsága arra ösztönzi az olvasót, hogy ne tegye le, amíg a végére nem ér. Gyűjtemény, melynek lapjain a régebbiről ismert nevek, kedves arcok mellett újakkal, kortárs szerzőkkel is találkozunk, akik — talán éppen életkoruknál fogva — még nem kerültek be az iskolai olvasókönyvekbe, de meggyőződésem, hogy a jövőben ott is elfoglalhatják méltó helyüket.

A *Székely Útkereső* folyóirat 1990–1999-es évfolyamainak szerkesztői tudták, milyen forrásból merítsenek, hogy utat találjanak a fiatal olvasókhöz. Nem lehetett ez könnyű feladat a hosszú hallgatások és elhallgattatások után, és ma sem az, mert a könyvnek riválisa támadt: a világháló. Általános panasz: „nem olvasnak a gyermekeink.”

Nos, a *Székely Útkereső* gazdag terméséből Brauch Magda nem akármilyen olvasnivalót válogatott. Az előszóban így hívja fel rá a figyelmet: „A gyermekekhez szóló irodalom — líra és epika egyaránt — nemcsak szórakoztató, hanem nevelő hatása is. A Székely Útkereső Gyermekirodalmi Antológiát elsősorban a kisgyermekeknek, nagyszülőknek, tanítóknak, nevelőknek ajánljuk. Fogadják nyílt szívvel, szeretettel.”

Kiket és milyen írásokat ajánl az olvasó figyelmébe? Tíz szerzőt (életrajzi adataik ismertetésével): Beke Sándort, Benedek Eleket, Csire Gabriellát, Fábíán Imrét, László Lászlót, Marton Lilit, Nagy Olgát, Papp Attilát, P. Buzogány Árpádot, Ráduly Jánost. Az igényes válogatás során a legnagyobb székely-magyar mesemondót, Elek apót ülteti asztalfőre az antológia összeállítója. Benedek Elek műveinek közérthetősége, nyelvi kifejező ereje, közvetlensége olyan vonzerő, melynek lehetetlen ellenállni. A gyermekirodalmi antológia címadó verse, a *Becsüld a népet!* is Benedek Elek hagyatékából való, ugyanis Elek fiának írta e költeményt, és rajta keresztül minden gyermekhez szólt. Az otthon, a szülőfalu szeretetete hatja át az *Itthon*, a *Húsvéti ének*, a *Búcsú egy vén körtefától*, a *Kis falumtól búcsút vettem* című költeményeit, nagyapai örömről, unokája utáni vágyódásáról a *Mióta nagyapó lettem* és az *Üres a ház, üres a fészek...* vall, szülei emléket pedig a *Kisbaconi temető* című vers, valamint önéletrajzi regénye, az *Édes anyaföldem* egyik itt közölt részlete őrzi. Mondafeldolgozásai közül a *Szent Anna tava*, *A kápolna harangja* és a *Csicser* található az antológiában. Mindhárom kézen fog-

ja az olvasót, hogy hazai tájakon barangoljon vele, gazdagítsa képzeletét, hasson érzelmvilágára.

Marton Lili, az író, újságíró és szerkesztő, akinek nevével az idősebb nemzedék mindig örömmel találkozott, ebben az antológiában szintén a nagy mesemondóra emlékezik *Találkozásom Elek nagyapóval* című önéletrajzi írásában. Még 1924-ben történt. „... én is ott ültem a kolozsvári Magyar Színház hatalmas nézőterén, ahol Benedek Elek, a mi drága Elek nagyapónk *Többsincs királyfi* című mesejátékát mutatták be. Azelőtt nem sokkal jelent meg egy kis versem Nagyapó lapjában, a Cimborában, amely alatt életemben először láthattam nyomtatásban a nevem.” Kis poétának szólította őt Elek apó, és arra biztatta, bárhová visz a sorsa, meséljen ő is a gyerekeknek. „Őrzöm a Cimborából kivágott nekem szóló üzeneteit, leveleit. Íróasztalomon ma is ott áll Nagyapó nekem ajánlott fényképe. Azé a kisbaconi csodálatos Mesemondóé, aki utamra indított, akinek tanítványa voltam.” Őszinte tisztelet és rajongás árad Marton Lili visszaemlékezéseiből, és az „útravalót” egész élete során megőrizte a szívében. Azért olvashattunk tőle számos meleg hangú írást az egykori sajtókiadványokban, azért születhettek meg az oly sokak által kedvelt gyermek- és ifjúsági kötetei. S hogy később a Székely Útkereső folyóiratban, majd az antológiában is találkozhatunk vele, az a szerkesztők érdeme, akik a gyűjtemény címének szellemében cselekedtek: becsüld a népet!

Hogy a közelmúlt és a jelen művelődéstörténetének, irodalmának, sajtójának jeles képviselői megszólaltak a *Székely Útkereső* folyóiratban, utólag pedig a *Becsüld a népet!* gyűjteménybe is beválogatta őket Brauch Magda, az természetesnek, elvárhatónak mondható, hisz egyesek csak az íróasztal fiókjának írhattak még nem is olyan régen. Most végre szóhoz jutottak. És milyen remek írásokkal!

Nagy Olga, az idehaza, sőt, az anyaországban is elismert író és néprajzkutató gyermekkorának egyik döntő mozzanatát idézi fel *Egy gyermekkori emlék* című írásában. Azt, amikor a templomban, zsoltárecéklés közben felismeri, hogy „jövönk Isten kezében van, csak hinnünk és bízunk kell benne.” Meg azt, hogy „mi így együtt milyen erősek vagyunk. Tartozom ennek a közösségnek azzal, hogy gyönyörű költészetét összegyűjtsem és felmutassam önmagunknak s a világnak” — jelentette ki.

Őt magát pedig „felmutatta” az olvasóknak a Székely Útkereső. A Gyermekirodalmi Antológia közli Nagy Olga *Mit tanulhattok a mesétől* című esszé-sorozatát is, amelyből rámosolyog a gyermekekre a volt falusi tanítónő, majd pedig átadja helyét a néprajzkutatónak, és optimizmust sugározva maga körül biztat, bátorít: „...a hős életében mindig befut a csoda. Valami előre nem látott. ... a csoda és a végső győzelem valahogy összetartoznak. A csodák tehát körülöttünk és bennünk vannak, csak éppen észre kell vennünk azokat. Így és ezért kell hinnünk mindig abban, hogy az ember végső célja nem a bukás, hanem a győzelem.”

A békés derútól, az otthon meghittségétől szépül meg a gondolat, amit Csire Gabriella vet papírra *Megszólal az aranycsengő* és *Fehvinci nyár* című emlékidéző írásaiban. A gyermekeknek üzen általuk, őket akarja rávezetni részben játékos, részben okos szóval arra, hogy vegyék észre: kincseket tartogat mindannyiuk számára az ünnep, a család.

„Az antológiában szereplő harmadik írása irodalomtörténeti érték. Benedek Elek születésének 140. évfordulóján (1999) *Színarany az ága, levele* címmel közöl adatokban gazdag, szubjektív hangvételű megemlékezést” — írja az előszóban Brauch Magda, és miközben szemelget a Székely Útkereső évfolyamaiban, ritkaságra bukkan. Csire Gabriella tette közzé a Székely Útkeresőben Benedek Elek 1923-ban kelt levelét, amit a bräilai magyarokhoz írt és *Gyertyafény* című folyóiratukba verset is küldött: *A Megváltó* címűt, melyből a szórványvidék jajszava hallszik ki.

A Székely Útkereső Gyermekirodalmi Antológiája válogatást közöl a folyóiratban megjelent kortárs szerzők kicsinyeknek írt legszebb verseiből, amit csak üdvözölni lehet, hisz a jó gyermekverset sokáig nélkülözte az iskola. (A hangzatos, dicsőítő strófák nem sorolhatók ebbe a kategóriába!) Fábíán Imre, Papp Attila, P. Buzogány Árpád, Ráduly János versei játékoságukkal, szép természeti képeikkel hatnak a gyermeki fantáziára. Beke Sándor, a *Székely Útkereső* főszerkesztője számos gyermekverskötet szerzője: *Kezemben jégvirág*, *Hajóval a Déli-sarkon*, *Bobókás ábécé*, de a felnőtteknek írt verseskötvényei is tartalmazznak gyermekkori témát vagy élményt nyújtó költeményeket, melyek gyermek- és ifjúsági irodalmi gyermekcsemegének is számítanak (*Adventi koszorú*, *Elmaradt imák*, *Fehér tulipánok*, *Mosolygó oroszlánok*, *Bodzafa virága*, *Álom a Titanicon*). Róla, a költőről írja elemzésében Brauch Magda, hogy noha a szabadvers formát kedveli, a gyermekversekben inkább a hagyományos, a könnyen megtanulható és szavallható versformát műveli. Az *Elek apó meséje*, *Olivér verse*, *A homokóra*, *A pulyka*, *Előttem a földgömb*, *Ha megáll a falióra* — hat olyan vers, melyek mindegyikéből visszaköszönnek saját gyermekkori élményei, nagyapó, nagyanyó, kötődése a családhoz, a szülőföldhöz.

A nándorfehérvári diadal címmel történelmi eseményről ír a *Székely Útkereső*ben László László tanár és történész, és meggyőződéssel mondhatjuk, hogy ugyanakkor történelemórát tart a gyermekeknek, és nem csak nekik. Mert ugyan ismeri-e mindenki, honnan ered a déli harangszó története, hogy az előzményekről már ne is beszéljünk!

Csak ismételni tudom: a Székely Útkereső Gyermekirodalmi Antológiája gazdag, színes „olvasókönyv”, gyermek és felnőtt kezébe való. És aligha éri be első olvasással az, aki szomjas a tiszta forrásvízre, szereti az igaz mesét.

AZ ÉLŐSZÓ DICSÉRETE

Kritikák, recenziók, beszélgetések a Székely Útkereső hasábjain

Az előszó dicsérete című *Kritikák, recenziók, beszélgetések a Székely Útkereső hasábjain* című alcímet viselő kötet (Válogatta, szerkesztette, a kötetben szereplő írások jegyzékét, a könyvészetet és a Székely Útkereső repertóriumát összeállította Beke Sándor. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008): közelkép — a szókimondás kötete. Ez a vélemény szinte ösztönösen fogalmazódik meg, miután átlapoztam, átolvastam a Beke Sándor válogatta itt megjelent írásokat, és igazoltnak, sőt, jogosnak érzem, hogy könyv alakban is megjelentette azokat. A *Székely Útkereső*ben ugyanis tíz esztendő alatt felgyűlt annyi érték, hogy arról szükséges érdemben szólni, legyen az a dicséret vagy bírálat hangja. Annál is inkább, mivel „Az 1990-ben Beke Sándor által indított, szerkesztett folyóirat évfolyamai mára kordokumentumok” — szögezi le tárgyilagosan a kötet előszavában P. Buzogány Árpád. Nem utolsósorban pedig szűrője, irányadó eszköze az eredményes folytatásnak.

Igazat szólni nem mindig veszélytelen. Megtapasztalták ezt sokan, főleg azok, akiknek már betörték érte a fejét. Éppen a tollforgatók ne tudnák?

A kritikákat, recenziókat, beszélgetéseket magába foglaló kötet, *Az előszó dicsérete*, cáfolata annak az „átkosban” közszájon forgó ítéletnek, miszerint hazudik az újság.

Az 1990-ben megszülető *Székely Útkereső* évfolyamaiban — hála szerkesztőinek — olyan írások láttak napvilágot, amelyek farkasszemet néztek a hazugsággal. „Számos olyan munka jelent meg — szépirodalmi alkotások, tanulmányok —, amelyek jó ideje az alkotói meg szerkesztői asztalok fiókjában lapultak, és nem is mindig jobb sorsra várva. Lapok, folyóiratok hasábjain, vagy éppen önálló kötetekben jutottak el az olvasóhoz, ahhoz az olvasóhoz, aki az újonnan megismert, megismerhető hírek, adatok tömkelegében összezavarodva jogosan éppen a szakemberektől, kritikusoktól várt eligazítást. Éppen ezért tartották fontosnak a szerkesztők, hogy ez a műfaj állandóan jelen legyen a Székely Útkeresőben” — állapítja meg P. Buzogány Árpád *Az előszó dicsérete* kötet előszavában, melynek már a címével — *Könyvbe vetett hittel* — üzeni, hogy csakis így érdemes: hittel, bizalommal.

A *Székely Útkereső* hasábjain főleg az Ábrahám János, Balla László, Beke Sándor, Bodor Ádám, Cseke Péter, Cseres Tibor, Csiki László, Kántor László, Kercsó Attila, Kristó Tibor, Komoróczy György, Lőrincz György, Markó Béla, Nagy Irén, Nagy Olga, Nagy Zoltán Mihály stb. nevével jelentek meg kritikák, ismertetőik, és az ezekből utólag válogatott, szerkesztett gyűjtemény (*Az előszó dicsérete*) egyben keresztmetszete is annak a korszaknak — véleményezi az előszó írója.

A *Versbódító kalauz* cím alatt olyan kritikákat, recenziókat talál az olvasó, amelyek a *Székely Útkereső* folyóiratban való megjelenésükkor minden bizonnyal „célba találtak”. Vagy azért, mert ’89 után az igazmondásnak megnőtt a becsülete, és ismert alkotókat, kritikusokat szólaltattak meg, akiknek a véleményére ad a hétköznapi ember, vagy pusztán kíváncsiságból, azért, mert új nevek jelentek meg az irodalomban, fiatalok, akiknek a hangjára oda kell figyelni.

A kötet második része, a *Beszélgetések* címet viselő fejezet olyan jeles, régebből is ismert szerzőket vonultat fel, akik munkásságuk folytán sokat tettek anyanyelvünk, nemzetiségi kultúránk ápolásáért, épüléséért. A Kriterion Könyvkiadó igazgatójával, H. Szabó Gyulával a megújulásról beszélgetett fél évvel a decemberi fordulat után Cseke Gábor, és a kapott válaszok közül egyet különösen jó érzéssel nyugtázhat a mai olvasó. A következőt: „A minőségből, a mércéből nem szabad engedni. Nevünkben hordozzuk a sorsunk.” Kihallszik ebből a „volt” Kriterion iránti elismerés, az úttörőket megillető tisztelet, hisz elsősorban nekik köszönhető, hogy az egykori magyar iskolások, munkás emberek, városi és falusi értelmiségiek könyvespolcán ma is ott sorakoznak — egyszerű köntösben, fűzve vagy kötve — a Kriterion kiadványok!

A Korunk főszerkesztőjét, Kántor Lajost a rangos folyóirat jövőjéről, ideológiai szerepvállalásáról kérdezte Róth András Lajos, s az általa leírtakból egyetlen válasz is sokatmondó: „... nemzetiségünk jövőjéről akar szólni a következő hónapok és évek Korunkja”.

A Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjét, Udvari Gábort a Nagyváradon beindult újságíróképző meghívott főelőadóját Budaházi Emese kérdezte, és az interjú „*Nem csak negatívum lehet szenzáció*” címmel jelent meg a *Székegy Útkereső* folyóiratban, majd válogatásként *Az élőszó dicsérete* gyűjteményben. Sok év távlatából sem szabad elsiklani fölötte, hisz ez a képzési forma az újdonság erejével hatott az '89-es fordulat után. (Kigondolója Stanik István, a nagyváradi *Bihari Napló* főszerkesztője volt.) Érthető hát, hogy e tanfolyamról beszélni időszerűnek tartotta az újságíró, és a címet ízlelgetve (elnézést kérve) tesz most kitérőt e sorok írója...

Azokban a zűrzavaros, veszélyekkel teli, emberáldozatokat követelő decemberi napokban történt, hogy a temesvári magyar napilap szerkesztőségében szinte egymásnak adták a kilincset a különböző hírközlő szervek tudósítói. Természetes, hogy mindenekelőtt a helybeli kollégáktól, vagyis első kézből szerettek volna tájékozódni az eseményekről. Egyik anyaországi újságíró nagy nekibuzdulással látott munkához, arról érdeklődött, hogy jelenleg mi történik, hol forró a helyzet, stb. stb., de aligha tűnt elégedettnek a kapott válaszokkal, mert egyre sürgetőbben firtatta: hol lőnek? Jelenleg sehol. Csend van — felelték, akik éppen a megelőző éjszaka nyomdaszolgálat közben hallották kattogni a gépfegyvereket a fejük fölött a betonkolosszus lapos tetején, majd hajnalban fegyveres kommandósok sorfala között távozhattak a nyomdából. De úgy is mondhatnánk, hogy a halál torkából. És lám, most szenzációéhesen kérdik tőlük, hogy mi az, hogy csend van, még csak nem is lőnek?! „Hát akkor minek jöttem én ide?!” — adott hangot felháborodással vegyes csalódottságának a fiatal újságíró.

A temesváriak tudtak volna válaszolni a kérdésre, de lenyelték a gorombaságot.

Visszakanyarodva a *Székegy Útkereső*ben megjelent beszélgetéshez, az Udvari Gáborhoz intézett egyik kérdés így hangzott:

— Mit üzen azoknak a fiatal újságíróknak, akiknek nem volt rá lehetőségük, hogy részt vegyenek ezen a tanfolyamon?

A Budapesti Felsőfokú Újságíró Szaktanfolyam vezetőjének a válasza pedig többek között így:

— Mivel az újságírók jelentősen befolyásolják a közhangulatot, ne feledkezzenek meg arról, hogy jó és kellemes hírek is legyenek a lapban. Ne felejtsetek el, hogy nem csak negatívum lehet szenzáció. (...) Ugyanakkor egy másik dolog is szükséges még, az emberség.”

Indokolt felemlíteni ezt, bizonyítandó, hogy a szenzációéhség magában hordozza a gátlástalanság veszélyét, és melegágya a bulvársajtónak, amely előbb-utóbb hiteltelenné válik, pletykalappá degradálódik az igényes olvasó szemében.

A *Beszélgetések* Cseke Péterrel, Kozma Máriával, Cseke Gáborral, Nagy Olgával, Ráduly Jánossal — csupa olyan interjú Komoróczy György tollából, mely a tájékoztatáson túl írói műhelyekbe kalauzol, és személyes, mondhatni családi albumokba is bepillantást enged az olvasónak, amit mindig hálásan fogad a betűre éhes ember.

MAGYAR, SZÉKELY ÉS CSÁNGÓ ÖRÖKSÉG

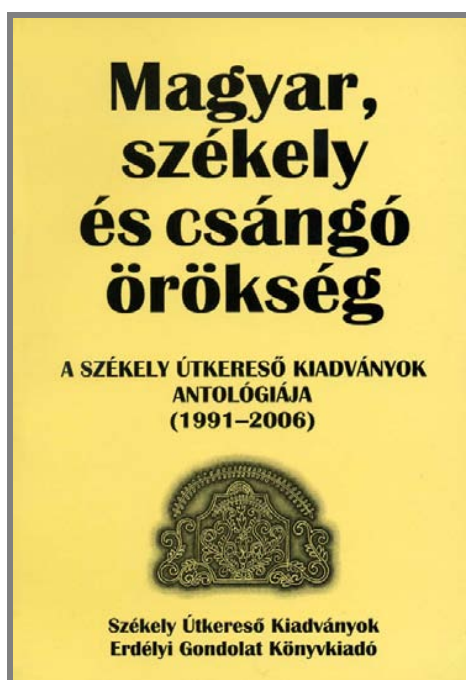
A Székely Útkereső Kiadványok Antológiája

(1991–2006)

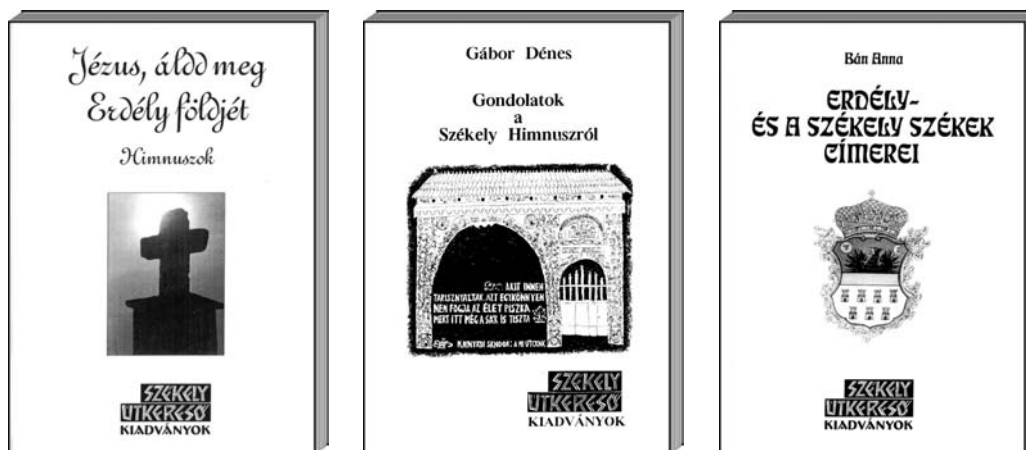
A *Magyar, székely és csángó örökség*, a Székely Útkereső Kiadványok Antológiája. 1991–2006 (Összeállította, szerkesztette, az előhangot és az útmutatót írta, a sajtóvisszhang szemelvényeit válogatta Beke Sándor. Az antológiáról és a sajtóvisszhangról szóló tanulmányt írta Dr. Brauch Magda. Székely Útkereső Kiadványok — Erdélyi Gondolat Könyvkiadó, Székelyudvarhely, 2008) sokat ígérő cím a *Székely Útkereső Kiadványok* sorában, amellyel először találkozik a hazai olvasó. Számomra a hármashatár képét idézi, ahol őrzőként ott áll a feszület, melynek láttán megemeli kalapját az arra elhaladó. Átalvetőjében ott az öröksége: hite, anyanyelve, hagyományai.

Örökséget menteni, gyűjteni nem volt mindig kockázatmentes vállalkozás, és ma sem mondható teljesen annak. Az okok persze különböznek. A *Székely Útkereső Kiadványok Antológiájának* (1991–2006) tanúsága szerint mégis voltak és vannak, akik hátukra vették azt a bizonyos átalvetőt.

Beke Sándor minden bizonnyal tisztában volt azzal, hogy mire vállalkozik. Lelkesedésének, bátorságának, tehetségének és nem utolsósorban szűkebb pátriája iránti szeretetének tulajdonítható, hogy 1990-ben útjára indította a *Székely Útkereső* című irodalmi és művelődési folyóiratot, s az eltelt esztendőket őt igazolták.

Az általa szerkesztett, *Magyar, székely és csángó örökség* címmel megjelent antológia, mint neve is jelzi, a „hármashatár” jegyeit viseli magán, s a hozzá vezető utat szépen ívelő pályája során gondosan előkészítette a fennebb említett folyóirat. Ezt hangsúlyozza az antológiáról és annak sajtóvisszhangjáról szóló tanulmányában Brauch Magda: „Ez a színvonalas, igényesen szerkesztett folyóirat fennállásának tíz éve alatt, de már a kezdetekben is túllépett az úgynevezett »székelycentrikusságon«. Hasábjain megtalálhatók a tágabb értelemben vett erdélyi, sőt, az anyaországban vagy annak határain túl, más tájakon élő magyarság sorsdöntő kérdéseiről szóló írások, valamint a néprajzi, zenei, nyelvészeti, szociográfiai, vallási és más témájú publikációk, a gyermekeknek szóló irodalom, az aktuális politikai helyzetelemzés és nem utolsósorban a szépirodalmi törekvések: klasszikus vagy fiatal, esetleg pályakezdő ígéretes tehetségek művei.”

A négyszáznál több oldalt tartalmazó antológia gazdag örökség, és részese benne magyar, székely-magyar, csángó-magyar. Szerkesztés, válogatás közben nem rangsorol Beke Sándor, hanem felmutatja azokat az értékeket, amelyek eredetéről, létezéséről talán csak kevesen tudtak, illetve tudnak. Olyan szerzőket vonultat fel, akik gyűjtőmunkájuk során a szó valós értelmében tiszta forrásból merítenek, és tudásukat meg emberközelségüket az olvasónevelés, a népnevelés szolgálatába állították.

Himnuszaink eredetéről, Orbán Balázs *A Székelyföld leírása* című korszakalkotó művéről, a nemzet zarándokhelyévé lett Csíksomlyóról, a gyimesi és a moldvai csángómagyarokról, a székelykapu és a kopjafák történetéről — hogy csak e néhány példát említsem — bizony keveset tudna mondani az átlagolvasó, ha megkérdeznék. És nem azért, mert közömbös irántuk, vagy figyelmetlen jártábankeltében, hanem, mert még nem nyitotta fel senki a szemét, mert nem láttatták meg vele a kincset. Nos, a Székely Útkereső Kiadványok, köztük a *Magyar, székely és csángó örökség* antológia tálcán kínálja a múltunkat és jelenünket megőrkítő,

hasznos és értékes ismeretanyagot. Ugyan melyik sajtótermék közölte volna jó néhány évvel ezelőtt Kölcsey *Hymnusának* és Vörösmarty *Szózatának* teljes szövegét, a 18. századi néphimnuszt, a *Boldogasszony anyánk* kezdetűt, mely Szent István és Szűz Mária vallásos kultuszához kapcsolódik?! A *Székely himnusz* keletkezésének körülményeiről, két változataról és annak kiegészítéséről, továbbá a *Csángó himnusz*ról, ezek szerzőiről, gyűjtőiről sem történt említés sehol.

Brauch Magda az Antológia előszavában idézi többek között Csire Gabriella sorait: „Sürgető olvasói igénynek tesznek eleget azok a kiadványok, amelyek a diktatúra idején féltve őrzött, lappangásra ítélt szellemi értékeink feltárására vállalkoznak.”

Nos, a Beke Sándor szerkesztette antológia ezt teszi, amikor csokorba gyűjti a nemzeti örökségünk részét képező írásokat, hogy ne merüljenek feledésbe. Már a címek sem engedik tovasiklani a tekintetet. *Csíkсомyló, a Székelyföld Rómája, A csíkсомlyói kegyeszköbor története, Nemzeti kincsünk: a rovásírás, Örökségünk a székelykapu, Kopjafák régen és ma* — hogy csak néhányat említsek.

De álljunk meg ama képzeletbeli hármashatárnál, és pihenni vágyó vándor módjára üldögeljünk egy kicsit az útszéli kereszt tövében...

Mert bizony keresztje, az volt a mi népünknek is!

Gábor Dénes *Gondolatok a Székely himnuszról* című munkájában pontos adatokat közöl a trianoni szétszaggatottság körülményei közepette született énekről, a szövegíró Csanády Györgyről és Mihalik Kálmánról, a himnusz dallamának szerzőjéről, és dokumentumokra hivatkozva kutatja a Székely himnusz utóéletét, értékelését. A tágabb értelemben vett olvasótábor tudomást szerezhet arról, hogy a székelyudvarhelyi születésű, majd az I. világháború után Budapestre került Csanády György négy társával együtt létrehozta a Székely Egyetemi és Főiskolai Hallgatók Egyesületét, mely az akkori hontalanná lett, menekültekként emlegetett magyarok menedéke volt. „Ők tartották meg minden évben a májusi Nagyáldozatot, legtöbbször a budai Zugligetben. Tüzet raktak, botokat faragtak, szalagokat, koszorúkat fontak, de főleg énekeltek, hogy ezzel megőrizzék összetartozásukat. Itt énekeltek először Csanády György szövegére a Kántáté nevű, zsolnárnak készült éneket, mely kétszer négy sorból állt, és lett belőle a Székely himnusz.”

Az Antológiából tudjuk meg továbbá azt is, hogy Csanády György hamvait, végakarata szerint, hazahozták szülővárosába, hogy itt leljenek örök nyugalmat. „1980 egy reggelén félve-rejtve helyezte el urnáját Hegyi István nagytiszteletű úr az Árvátfalvi Nagyok rózsaszín márványú sírkertjében, szülei mellé.”

Érdekességként könyvelheti el az olvasó, hogy a Székely himnuszt Román Viktor szobrászművész román nyelvre is lefordította. A művész „a Párizs melletti Saron-Sur-Aube nevű kis községben élt és alkotott 1995. augusztus 12-én bekövetkezett haláláig. Érdemes megjegyezni róla, hogy 1994-ben megkapta az egyik legrangosabb francia művészeti kitüntetést: Chevalier des Arc et Lettres (A

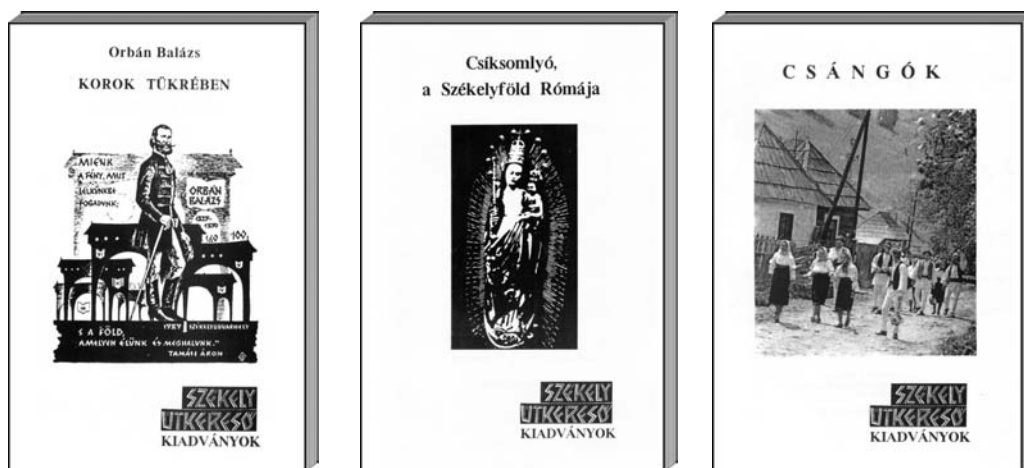
művészeti és irodalom lovagja). Nos, özvegye, az ugyancsak képzőművész, bukar esti születésű Dana Román az ünnepségen egyebek között a következőket is elmondta: ... halála előtt egy hónappal lefordította románra a Székely himnuszt, berámáztatta és feltette a lakásunk falára” — olvashatjuk az Antológiában.

A Székely himnusz dallamának szerzője, Mihalik Kálmán életútjáról is hírt ad az Antológia: „1896-ban született Oraviczabányán, a zömében svábok és románok lakta dél-bánsági nagyközségben. Kolozsváron 1914-ben érettségizett a piarista gimnáziumban. Kiválóan képzett, tehetséges zongorista volt, de jól rajzolt és festegetett is, mégis a kolozsvári egyetem orvosi karára iratkozott be. Nem sokára azonban mozgósították, kivitték a frontra, ahonnan 1916-ban visszavezényelték. Előbb Nagyszébenben, majd Szarvason, végül Kolozsváron teljesített katonai szolgálatot. Az összeomláskor a kolozsvári egyetemmel ő is Szegedre távozott. Oklevele megszerzése után rövid ideig szeretett professzora, Reinbold Béla mellett az orvosi egyetem vegyészeti tanszékén volt tanársegéd 1922. október 6-án, tífuszban bekövetkezett szomorú haláláig. Szegeden 1991. december 27. óta Mihalik Kálmán Alapítvány működik, amely méltó síremléket emelt névadójának, s céljaul tűzte ki tehetséges székely ifjak továbbtanulásának támogatását.

A kettős évforduló kapcsán — hiszen október 6-a az aradi vértanúk 1849-es kivégzésének napja is — sírjánál minden évben felcsendül a Székely himnusz is.”

Hogy Beke Sándor milyen céltudatosan válogatta, gyűjtötte össze az antológia anyagát, arról a kritikusok már írtak, és bizonyára még fognak írni a Székely Utkereső Kiadványok mindegyikéről. Ámde a szerkesztő-könyvkiadó Beke Sándor nemcsak velük számol, sőt, elsősorban talán nem is velük, hanem az olvasókkal. A hozzájuk vezető utat keresi, nekik szánja a nem is oly régen még „tiltott gyümölcsöt”, a tudományos alapokon nyugvó, igazságban gyökerező írott valóságot. Itt van például Bán Anna az *Erdély és a székely székek címerei* című, alaposan dokumentált, képekkel illusztrált munkája, amely jogos büszkeséget válthat ki főleg a székelyföldi olvasóból. Erdély címeréről megtudhatja, hogy az „1659. május 24-i szászsebesi országgyűlés határozata alapján nyerte el végleges formáját. Rajta található a három államalkotó nemzet — magyar, székely, szász — jelképei. A magyarokat a sas, a székelyeket a félhold és a nap, a szászokat a hét kulcs (hét-kulcsos városok) szimbolizálja. A színek: a székelyek kékje, a magyarok vöröse, a szászok aranysárgája egyben Erdély színeit adják ki.” Ugyanitt pontos leírást talál a székely székek kialakulásáról, és Aranyosszék, Csík- (Gyergyó-Kászton)szék, Háromszék, Marossszék, Udvarhelyszék címeréről is. Továbbá itt szerepel az antológiában a „legnagyobb székely”, Orbán Balázs életútjának és *A Székelyföld leírása* című korszakalkotó művének ismertetése Róth András Lajos tollából. Az összeállítás *Orbán Balázs korok tükrében* címmel jelent meg az antológiában, és szerzője olyan avatott szakemberek, írók értékeléseiből idéz, mint Jakab Elek, Kelemen Lajos, Boros György, Buzogány Áron, Bányai János, Szentmártoni Kálmán, Imreh István, Kós Károly, Sütő András, Erdelyi Lajos, Benkő Samu,

Kósa László, Ortutay Gyula, Csatári Dániel, Lászlóffy Aladár, Tavasz Sándor. Válogatását Róth András Lajos „a legnagyobb székely” soraival koronázza meg, amely sorok Orbán Balázs írói és emberi hitvallását őrzik: „A magyar nemzetnek érdekében áll, hogy a román nemzetben s e nemzetnek itt és künlévő fiaiban őszinte testvéreket és barátokat bírjon. Mert ha valaha volt két nemzet, amely az érdekegységénél fogva egymásra volt utalva, úgy bizonyosan ilyen a magyar és a román, mely két nemzetnek amint múltja egybeforrott, úgy jövője is össze van nőve. Egy a hivatásuk: a nyugati műveltség továbbítása, a szabadság e végbástyájának megvédése... Életkérdés mindkét egyensorsú nemzetre, hogy egymást megértsék, hogy erejüket tömörítsék, hogy az ellentéteket kiegyenlítsék.”

Ha kimondjuk azt a szót, hogy „Csíksomlyó”, nem csak egy helységnévre gondolunk. Sokkal több ez annál. Nemzetünk zarándokhelye. *A Székelyföld Rómája* — ahogy Kovács Sándor főesperes nevezte. Méltó figyelmet szentel e helynek a *Magyar, székely és csángó örökség* című kiadvány, melyben P. Buzogány Árpád *Csíksomlyó, Székelyföld Rómája* címmel közöl összeállítást. Ő írja többek között: „1949-ben volt az utolsó csíksomlyói búcsújárás. Azután csak egyénileg mehetett és ment is, aki szükségét érezte Mária oltalmának. Erdély-szerte érezték a hívek, hogy Istent engesztelve és Mária támogatását kérve tudnak hozzákezdeni feldúlt életük újjáépítéséhez.”

És lám, mert Isten útjai kiszámíthatatlanok, 1990-től újra elindultak a Somlyó hegyére a fehér keresztaljak. P. Buzogány Árpád összeállításában olvasható továbbá Márton Áron 1946. évi pünkösdvasárnapi beszéde *Csíksomlyón*, Boldizsár Dénes írása *A csíksomlyói pünkösdű búcsú eredete* címmel, a kegyszobor történetéről P. Boros Fortunát OFM értekezik, Tankó Gyula a gyimesi csángók búcsújáró szokásait eleveníti fel, és így zárja írását: „... Csíksomlyói Csodatevő Mária, kit minden nap imájukba foglalnak a gyimesi csángók is, Téged kérdezzünk: hogy lesz tovább?, s kérünk, amit tenni szándékszunk, segíts meg minket abban!”

Különben P. Buzogány Árpád válogatásának köszönhetően a csángó tematika kellő súllyal van jelen az antológiában: Szőcs János *A moldvai csángó magyarokról*, Tankó Gyula *A gyimesi csángók származástudata*, míg Ferenczi Géza *A hétfalusi csángókról* című írások a történelmi tények ismertetésén túl érzelmileg is megérintik az embert. Annál is inkább, mivel hovatartozásuk máig beszédtema, igyekeznek „kisajátítani” őket a kereszt jegyében. A gyimesi csángók származástudatával kapcsolatosan hadd jegyezzük le egyik adatközlő (Tankó József) válaszát arra a riporteri kérdésre, hogy kinek vallja magát. „Én magyarul imádkozom, kárinkodom, álmodozom s jajgatok. Hát akkor mé’ kérdi, hogy én mi vagyok?!”

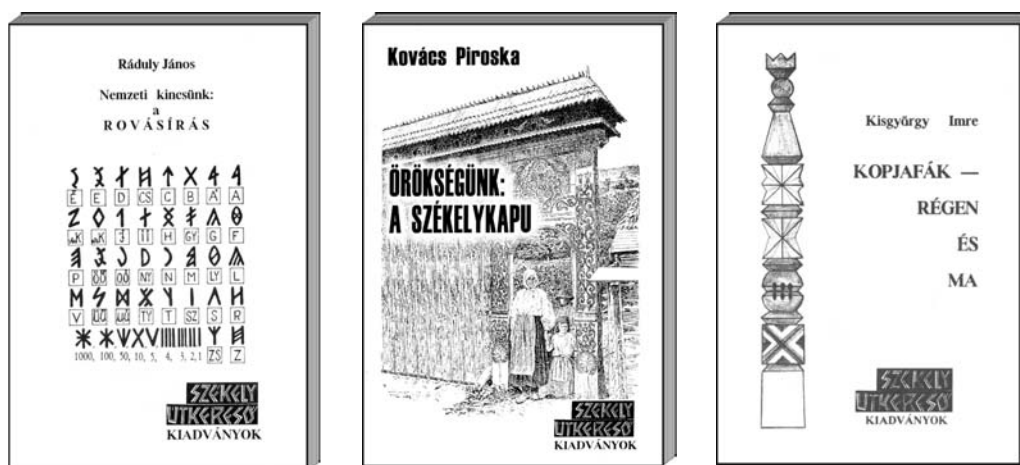
A rovásírásról, e becses székely örökségről a kutató és szakértő Ráduly János közöl tudományos színvonalú tanulmányt az antológiában *Nemzeti kincsünk: a rovásírás* címmel.

„Író-olvasó találkozók alkalmával, az előadások elhangzása után, a leggyakoribb kérdések így hangzanak: végül is hány magyar rovásemlékünk van és melyek azok?” — említi a tanulmány szerzője, és nem is marad adós a válasszal. Tőle megtudhatja az érdeklődő, hogy kétféle rovásírás létezik: metszett, illetve vésett (kőbe, ércbe vagy más szilárd anyagba), ezt nevezik feliratosnak, és íróvesszővel, írónáddal vagy tollal írott, ez a kéziratos rovásírás. A tanulmány visszanyúl a 13. századig, és eljut 1990-ig, amikor is számos új felfedezés történt. „Van tehát dolga írástörténeteszeinknek” — jegyzi meg Ráduly János, a tanulmány szerzője.

A *Magyar, székely és csángó örökség* címet viselő antológia „leglátványosabb” remekei a székelykapu és a kopjafa, mert a róluk szóló leírásokban nemcsak a szem gyönyörködik, hanem a lélek is. Aki bár egyszer járt Székelyföldön, és megcsodálta e faragott emlékeket, az onnan visszatérve is látni fogja lelki szemével. Kovács Piroska *Örökségünk a székelykapu* című kötetéből emelt ki egy részletet az antológia szerkesztője, és milyen jól tette! Mert ez a kapu megtart és visszavár, olvasni róluk (majdnem) olyan, mint a személyes találkozás. A zábék, a könyökkötések vagy fesztaasz, a kaputükör, a kontyfa csupa ismeretlen fogalom az idegenek, nem úgy az ott élőknek! Az *Útravaló kapunézéshez* alcím éppen az idegeneknek, a turistáknak segít eligazodni a székelykapuk tudományában, amelynek a székely embernél nincs nagyobb művésze. Kovács Piroska, a könyv szerzője Nyirő Józsefet idézi: „A székely ház mértékadó díszé és koronája a székelykapu, melyet valósággal családtagjának tekint a gazda. Levágja az erdő fáját, de az elpusztult élet helyébe újat teremt, mert az a székelykapu tényleg él, és részt vesz mindennapi küzdelmes életének vérkeringésében; élővé válik azáltal, hogy a székely a lelkét leheli belé, amikor kifaragja, és az Isten nevét vési rá szelíd és áhítatos betűkkel.”

Az író a székelység szimbólumának nevezi a székelykaput, és részletezi azok szerkezeti felépítését, állandó jegyeit és a tájegységek közötti különbségeket. A kapukon feliratok is lehetnek: az építető neve, feleségének, esetleg gyermekeinek a neve, a készítés dátuma, némelyikre pedig szívélyes szöveget is véstek. 1906-ból való a következő: „Isten hozott, ha mész, Isten legyen veled!”

Néprajzi szempontból a művészi módon megfaragott kopjafa nagy érték, része örökségünknek. Kis György Imre *Kopjafák régen és ma* címmel mutatja be ezeket az időtálló népi faragványokat és azt a kérdést, hogy mi is a kopjafa, így világítja meg: „Kopja szavunk eredendően a honfoglaló magyarság egyik fő fegyverének, a lándzsaszerű, 2-2,5 m, sőt, 3-4,5 m hosszú, Belső-Ázsiában használt, keményfából készült döfő fegyvernek a megnevezésére szolgált. A történelemből tudjuk, hogy nagy ütközetek után az elesett hősök sírhantjának fejéhez beszúrták a vitéz harci kopjáját. Ebből a szokásból vált nemzetünk szép ősi hagyományává a kopjafaállítás.”

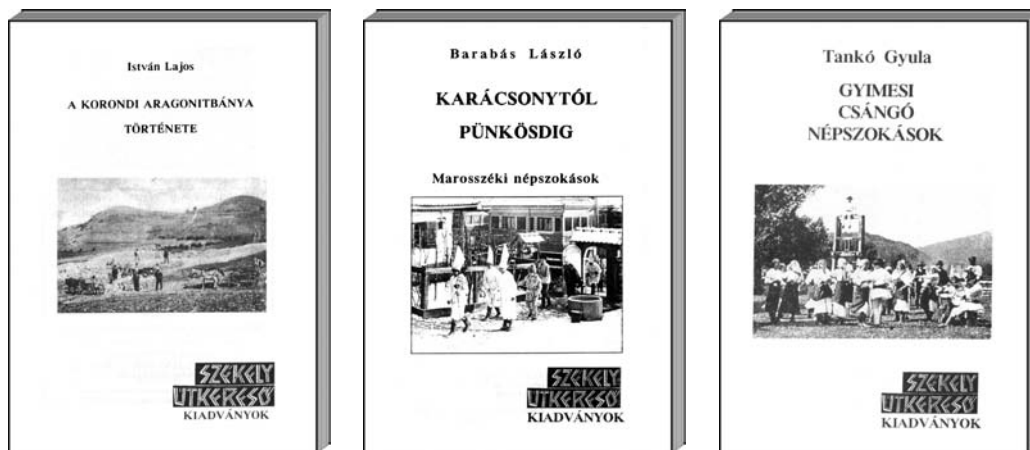

Szól továbbá a kopjafák felépítéséről, jelképrendszeréről, tartozékairól — gomb, magyar kereszt, csillag, tulipán, lámpás, szigony, nap, korona, kör, négyzet, háromszög stb. — és ezek magyarázatát is megadja, ami rendkívül hasznossá teszi tanulmányát. Egyrészt a mai kopjafakészítők tanulhatnak belőle, másrészt a néprajz iránt érdeklődő diákok, főiskolai hallgatók, akik az utóbbi időben, örövendetes módon, egyre többen vannak.

Megismerni, tanulni, újra tanulni hív a *Magyar, székely és csángó örökség Antológiája*, benne István Lajos *A korondi aragonitbánya története* című kismonográfiája is, mely új ismeretekkel ajándékozza meg főleg a Hargita határán túl élő olvasót. Az aragonit kibányászása, majd feldolgozása sok évig kenyérkereseti lehetőséget biztosított a környékelieknek.

„Csak a múlt (XIX. sz. — szerk. megj.) század közepe táján terelődött rá a tudósok figyelme a korondi aragonitra, s akkor már szakszerű kutatással iparkodtak megvilágítani a források építő munkáját. Aki a természet műhelyébe be akar tekinteni, az jöjjön el ide: sustorgó, fújó hangot adó gázömlésekkel folyik ki a felszínre a vasas, erősen koncentrált sós oldat, mely egyúttal magával hozza a szénsavas, meszes anyagot is. A még jelenlévő más oldott ásványi anyagok hatására azonban nem kristályos mész (kalcit) rakódik le tisztán, hanem az anyag

nagy része a nagyobb nyomás s a sok só hatására egy másik ásvány alapján rakódik le, melyet aragonitnak neveznek” — ismertet meg közelebbről is a „székely drágakövel” István Lajos, de e mellett történelmi, földrajzi ismeretekkel is szolgál, betekintést nyújt a természet műhelyébe, méltatja a bányát, illetve az üzemet működtető cseh geológus Knop Vencel érdemeit, követi az aragonit útját a kitermelt nyers kőtömbtől a feldolgozott dísztárgyakig, illetve 1960-ig, a bánya megszűnéséig. Az aragonit kő lelőhelyeket 1980-ban védett területté nyilvánították — zárja kismonográfiáját a szerző. Utóiratát „hitelesítő pecsétként” is tekinthetjük. Így szól: „1953-tól magam intéztem az üzem adminisztrációs ügyeit, részt vettem annak irányításában egészen addig, amíg az épületek átadódtak a korondi néptanácsnak.”

De időzzünk még egy kicsit helyben, a korondi krónikásnál, István Lajosnál, akinek *Babonás népi gyógyítások Korondon* című közleménye sok régi-újat közöl az olvasóval. És ne higgye senki, hogy manapság a népi gyógyítást elvetik, vagy hogy az orvos megjelentével száműzték. Szó sincs róla! Ezt a szerző is megerősíti: „... a népi gyógyítás egy részét még napjainkban is gyakorolják, a népi orvosságokat is használják, s ezekkel néha a babona is párosul.”

Amikor bő a választék, a kísértés is nagy: melyiket szeressük? Igaz ez főleg olyankor, ha a népköltészet, a régi szokások, népi hagyományok kincsesházából kell választani, azaz válogatni, mint tette ezt a *Magyar, székely és csángó örökség Antológiájának* szerkesztésekor Beke Sándor. A Székely Útkereső Kiadványok önmagukért beszélnek, a szerkesztő ugyanis olyan szerzőket kínál helyül munkasztalánál, akik alapos ismerői e témának, és színes, könnyed hangvétellű, különböző igényt és ízlést kielégítő írásokkal ajándékozzák meg az olvasót.

Barabás László *Karácsonytól pünkösdig* című, marosszéki népszokásokat bemutató tanulmányával van jelen, Tankó Gyula *Gyimesi csángó népszokások* csokrát nyújtja, P. Buzogány Árpád az 1985–1989 között gyűjtött *Kőröspataki népdalok*

szövegeiből ad ízelítőt. A *Volt szeretőm tizenhárom* címet viselő dalsokor lakodalmi dalokkal kezdődik, táncdalokkal folytatódik, de van közöttük munkadal, bordal, katonadal, míg a *Keservesek, panaszdalok* szerelmi bánatról szólnak.

S hogy az értékmentő munkában mennyire fontos a gyűjtő és adatközlő jó kapcsolata, emberközelsége, azt P. Buzogány Árpád alábbi vallomása is megerősíti: „Nem titkolom, hogy e gyűjtemény összeállításának személyes okai is vannak: 1985 őszétől 1989 nyaráig Kőrispatakon éltem, részt vettem a falu életében, eseményeinek tanúja voltam, az ott élőket közelebbről is megismertem. A faluval, lakóival kapcsolatos élményeim, emlékeim meghatározóak voltak számomra, ennek tulajdoníthatóan később sem szakadt meg a kapcsolat. Legyen e szerény válogatás a kőrispatakiak iránti szeretetem és tiszteletem jele.”

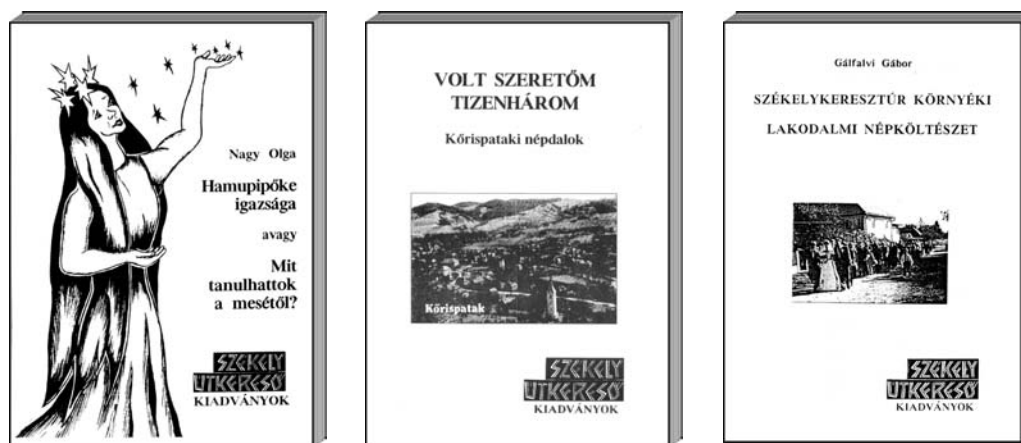
Gálfalvi Gábor *Székelykeresztúr környéki lakodalmi népköltészet* című gyűjteménye szintén személyes ihletésű. Mivel a Hargita megyei Nagykadácson töltötte gyermekkorát, majd 40 éven át tanított Alsóboldogfalván, érthető, hogy „Mint falusi tanító, együtt örültem, együtt vigadtam, s ha a sors úgy hozta, együtt búsultam a falusi emberekkel” — írja Ajánlásában, majd így fejezi be: „Eppen ezért úgy éreztem, hogy mint falusi tanítónak, kötelességem lejegyezni a vidékünkön még fellelhető ilyen jellegű népköltési anyagot, melyet Székelykeresztúr környékén még felbúvárolhattam mintegy 20 km-es körzetben, hogy a többi hagyomány társaságában megőrizhessük az utókor számára. Hogy a rigmusok ritmusa imittamott döccen? ... s a rímek is sántítanak? ... Tekintsünk el tőle; valódi népköltészet azért ez, amit kár lenne veszni hagyni!...”

Nem zárható le e gondolatsor anélkül, hogy ne idéznénk ismét Barabás László sorait: „Korunk elidegenedett embere sokszor értetlenül áll egy-egy közösség, csoport szokásai, hagyományai előtt, még ha ugyanahhoz a néphez, nemzethez is tartozik, mint a szokások gyakorlói. (...) De ne feledjük, a mai népszokások évszázadok rítusait, képzeteit, szimbólumait őrzik. Másrészt azért maradhattak fent, mert egy-egy népcsoport, kisközösség a saját kultúrájába olvasztotta. Érték-

rendjének, világgépének, ízlésének megfelelően átalakította, új jelentésekkel ruházta fel a szokásokat. Éppen ezért mindig volt élő, érvényes jelentésük és funkciójuk.”

A fenti sorokat olvasva ismételtén bizonyítást nyer, hogy a Székely Útkereső Kiadványok élő krónikák, a múltból merítenek, de a jelenben élnek, ennél fogva missziót teljesítenek.

Elindításuk szükségességét így indokolja Beke Sándor: „A lapszerkesztés során gyakran előfordult, hogy egy-egy nagyon jó kézirat nem fért be a jellegénél fogva szűkre szabott laptestbe. Ezért úgy döntöttünk, hogy a nagyobb lélegzetű munkákat kis füzetekben, a Székely Útkereső Kiadványok sorozatban jelentjük meg. Némelyikük később könyv alakban is megjelent.”

A sorozat 1991-ben indult be. A rendhagyó kötet a csupán 24 évet élt tehetséges költő, Vass László Levente verseit — *Egyedül az éjszakában*. Hátrahagyott versek — tartalmazza, melyekből előzőleg a *Székely Útkereső* folyóirat számaiban jelentetett meg Beke Sándor. Hozzá kopogtatott be több alkalommal is a fiatalon elhunyt költő verseivel az elkeseredett édesanya, Simon G. Anna, és mindig hozott valami újat fia hagyatékából. „Így került többek között a kezembe Vass László Levente költő-barátjának, Szócs Géának a kolozsvári *Igazság* című napilapban megjelent nekrológja Leventéről, a hirtelen félbeszakadt költői pályáról” — írja az antológia *Abogyan elindultunk...* című előhangjában Beke Sándor főszerkesztő. A továbbiakban pedig tiszta, mélyről fakadó érzéseit osztja meg az olvasóval. „Így született meg bennem, akkori lapszerkesztőben az elhatározás, hogy el kellene indítani egy sorozatot, mint a lap „fiát”, mely nagyobb terjedelmű írásoknak adna teret. És megszületett a sorozat ötlete és címe: Székely Útkereső Kiadványok. Életre kelt az első kötet, 1991-es évszámmal, és fekete színű borítóval. Borítóján pedig ez volt olvasható: Vass László Levente: *Egyedül az éjszakában*. Hátrahagyott versek. (...) Emlékezetes marad számomra a régi őszi délután, az a kopogtatás tömbházlakásunk ajtaján. A

szomorú édesanya látogatása. Emlékezetes marad, mert e kopogtatás nem egy ajtót, hanem széles kaput tárt: megnyitotta az önkifejezés új szellemi kapuját a székelyföldi alkotók előtt. És örültem azért is, mert Anna néni kopogtatásával mi is tovább kopogtathattunk — olvasóink ajtaján.”

A fiatalon elhunyt költő verseskötetéhez Szőcs Géza írt előszót, majd *Vass László Levente oszlopai* című esszéjében méltatja a rövid, de gazdag életutat. A kötet Balla Zsófia emlékéllítő költeményével — *Vass Levente utazása élő barátjában* — zárul.

A *Magyar, székely és csángó örökség* című kötet tartalmazza Brauch Magdának a Beke Sándor istenes költészetéről írt tanulmányát, melyhez a szerző megjelent kötetei szolgálnak alapul: a *Madártemető*, a *Védtelen évek*, a *Téged kereslek*, a *Tüntető magnóliák*, a *Megkésett feltámadás*, az *Adventi koszorú*, a *Láthatatlan sorompók*, az *Ismét felgyújtom a mécses*, *A galambok kirepülnek*, az *Elmaradt imák*, a *Fehér tulipánok*, a *Mosolygó oroszlánok*, *A szeretetnek nincsen temetője* — II. János Pál emlékére, a *Lelkemben muzsikál a Hargita*, a *Bodzáfa virága*.

A *Téged kereslek. Beke Sándor istenes költésze* című tanulmány szerzője Beke Sándor istenes verseit témakörök szerint csoportosítja. Meglátja bennük az elbizonytalanodó, vívódó, kételyektől gyötört embert, értelmezi továbbá a filozófiai töltetű, a himnikus szárnyalású, a jelenkor szeretethiányáról panaszkodó, a kép-mutatást elítélő verseket, méltatja az elmúlást megrázó erővel ábrázoló, az eltávozottakat sirató költemények emberi-költői erényeit.

„Beke Sándor nem a vallás dogmáit hirdeti, hanem a maga Istenében hisz. (...) Gyermekkora óta saját szavaival fordul Istenhez, ezt vallja be *Titokban imádkoztam* című versében. És ezt teszi késői versimáiban is” — állapítja meg a tanulmány szerzője.

„Gyermekkoromban szégyelltem,
ha imádkozni láttak,
mert vallásórán,
amikor saját szavaimba
foglaltam imámat,
őszinteségemért kikacagtak
a nagyobb gyerekek.
Ezért,
bárhol kulcsoltam kezemet imára,
mindig megvártam
a sötétedést.”

Az Istennel való beszélgetései közül hadd emeljük ki *Hála* című költeményének néhány sorát is, melyek az útkereső ember köszönetét tolmácsolják, és amelynek családias hangvétele őszinte érzelmekről árulkodik.

„Köszönöm, Uram,
 ezt a világi expedíciót.
 A felfedezések örömét.
 Azt a sok elringató
 és békés éjszakát
 a parányi lila csillagokkal.
 A világmindenség hangját.
 Az érdekes embereket,
 akiket megismertem.
 A gyermeket
 belőlem,
 a megtartó emlékezetben.
 Az érzést,
 hogy gyermeket nevelhettem.”

Brauch Magda tanulmánya mintegy átvilágítja Beke Sándor költészetét, elemzi költői eszközeit, verstani megoldásait, egyéni hangját. „Lírájának kissé rapszodikus jellege a nagyméretű, szinte megállíthatatlanul áradó folyamszerű poémák és a rövid, frappáns, a gondolati líra műfajába sorolható versek váltakozásából származik” — írja többek között.

Öt szabadvers — *Bűn, Téged kereslek, Ismét felgyújtom a mécsest, Hála, A szeretetnek nincsen temetője* — teljes szövegével és részletes elemzésével zárul Brauch Magda tanulmánya, mely az átlagolvasó számára „kulcsként” szolgálhat Beke Sándor költői világához.

Ha szeret nevetni a kedves olvasó, hát csak tessék: itt az eredeti góbé humor, a *Magyar, székely és csángó örökség* című antológiában, Kész Csaba Levente gyűjtésében és feldolgozásában. Összeállításának már a címe — *Krokodilok a Kükküllőben* — sejteti, hogy vicc ez, sőt, több annál! Az alcím pedig pontosít: *Székely viccek, anekdoták, igaz történetek*.

A kötetet bevezető *Előszó helyett* hangsúlyozza, hogy nem holmi viccmesterek által kitalált — úgymond — műtréfákról van szó, hanem a mindennapi életből, székely emberektől hallott, gyűjtött humoros történetekről. Mert bár az évszázadok során sokszor volt sírhatnékja a székelynek, vele született humorát megőrizte. Hosszú hallgatásaiból és kevés szavából mindig megszületett a csattanó, ami célba talált. „A székelyeket általában gyors észjárású, csavaros gondolkodású, mindenkinek „odamondó”, szűkszavú, ritkán, de megfontoltan szóló embereknek tartják — ami részben igaz is, bár embere válogatja —, és e tulajdonságok meg beszédmod alapján ötölnék ki úgynevezett székely vicceket. Az igazi, eredeti székely humor azonban akkor értékes, ha a székelylakta helyekről származik, amint ezt a Székely Útkereső Kiadványok két füzeté is tanúsítja” — szögezi le tanulmányában Brauch Magda. Nos, a székely humor Kész Csaba Leventében

emberére talált, ő aztán érti a „csíziót”. Nevettetni akar, és közben megfricskázza a visszásságokat is, amire számtalan példát kínál az élet, és kínált a maga idejében a diktatúra oktondisága. Lám az egyik:

„— János bá, maga miért nem igényelte vissza a földjeit? — kérdezi az újságíró az öreg székelyt.

— Azért, fiam, mert amire annyi pénzem lesz, hogy meg tudom szántani, arra már ismét az elvtársak lesznek az urak, és államosítják a szántót — válaszolja nagy politikai érzékkel az öreg.”

Székely anekdotákat, tréfás történeteket közöl P. Buzogány Árpád *Kicsi számár, nagy számár* című Gagy menti gyűjteménye is, minden tréfa életszerű, megtörtént eseten alapul.

A Székely Útkereső Kiadványok sajtóvisszhangjáról ugyancsak Brauch Magda ír tárgyilagos ismertetőt a *Magyar, székely és csángó örökség* című antológiába, míg Beke Sándor szemelvényeket közöl a különböző lapokban megjelenő, avatott szerzők nevével fémjelzett írásokból. A méltatások és kritikák az őszinte, igényes megszólalás jegyében íródtak, és a lényegre összpontosítottak.

Hogy mi volt és mi ma is a lényeg? Nagybetűs cím hirdeti minden kiadványon: *Útkereső*.

Az eddig megjelent kötetek tanúsága szerint Beke Sándor meglelte az utat az egyetemes magyar olvasóhoz, és hiszek abban, hogy nem is téveszti szem elől. A Székely Útkereső Kiadványok mindegyike szellemi impulzus, az éltető figyelem forrása.

Beke Sándor

Gondolatok fenyőcsemetékről, ünnepekről, Istenről

2005-ben, amikor Sebestyén Péternek, akkor erdőszentgyörgyi plébánosnak könyvkiadónk jóvoltából napvilágot látott újabb kötete (*Nézz az ég felé*. Hétköznapjaink és ünnepeink margójára. Erdélyi Gondolat, Székelyudvarhely, 2005), könyvének tiszteletpéldányaival meglátogattam őt erdőszentgyörgyi otthonában, ahol bemutatta nekem a helyi római katolikus plébániát. Itt ismerhettem meg közelebről édesanyját, aki végtelen vendégszeretettel köszöntött, tiszta szívvel és amolyan önzetlen „csíki szeretettel”, úgy, ahogyan ilyenkor a csíkiak szokták tenni, ha vendég jön a házhoz, mert hát az édesanyja is „Csíkországból” érkezett a szintén nyíltszívű Kis-Küküllő menti székelyek közé, hogy plébános fiával együtt közösen szolgálhassák a világmindenség legnagyobb urát, Istent, Pater nostert, aki a mennyek országában lakozik és itt is, Erdőszentgyörgyön is — közöttünk.

Sebestyén atya szépen berendezett és rendszerezett dolgozószobájából a régi, papilak melletti templomba kalauzolt, ahol száz éves padok fogadtak, fehérre festett, öreg, megkopott padocskák, az imateremben a régi templomi kellékek, melyek valószínű, a „modern idők” miatt nem kaptak helyet az új, égis érő nagytemplomban, a Kis-Küküllő partján.

Nos, a régi templomban álltam még, mozdulatlanul és megilletődve, mert valami isteni sugallatra még jobban dobogni kezdett a szívem: a régi fapadokban hirtelen embereket láttam, képzeletem teremtette székely ruhás, ünneplőbe öltözött öregeket. Penderített bajszú székely bácsikat székely harisnyában, fekete mellényben, patyolat tiszta fehér ingben és fejkendő, kontyba font hajú öreg néniket Kis-Küküllő menti népviseletben. Úgy, vakbuzgón, elszánt komorsággal és imára kulcsolt kézzel.

Öregeket láttam képzeletemben, egyszerű, dolgozó kezű embereket. Székely teremtményeket, akiket valószínűleg az isteni gondviselés azért küldött ide, hogy a nagyvilágnak eme részét töltsék be székely tisztességgel és emberséggel, helytállással és munkaszeretettel, lélekkel és hittel. Mert a nagyvilág e kicsi parcelláján, a Kis-Küküllő mentén is tudta azért a gondviselő, hogy nagy szükség lesz az ember-székelyekre. A mi őseinkre...

Ősöket láttam akkor a fapadokban képzeletemben, a mi őseinket, de erről nem szóltam Sebestyén atyának, hanem tovább sétáltam ki vele a kertbe, a főút melletti barna anyaföldre, a virágok közé. Ekkor Sebestyén atya hirtelen felém
